

CRONICA EPIGRAFICĂ A ROMÂNIEI (IV, 1984)

de CONSTANTIN C. PETOLESCU

Cu seria precedentă (III, 1983)¹, această cronică a devenit anuală; ea însumează deja un număr apreciabil (255) de noi descoperiri sau rectificări epigrafice, precum și de semnalări ale principalelor studii de epigrafie privitoare la istoria Daciei și a Scythiei Minor.

Dintre aparițiile anului epigrafic prezentat în paginile ce urmează, se cuvine a aminti vol. III/3 din culegerea *Inscripțiile Daciei romane*, cuprinzând inscripțiile din teritoriul dintre Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Micia, Apulum, Alburnus Maior și valea Crișului (469 p., 440 numere), adunate, însoțite de comentarii și indici, traduse de I. I. Russu, în colaborare cu Oct. Floca și V. Wollmann². Dintre sintezele mai ample, amintim pe cele semnate de Doina Benea, *Din istoria militară a Moesiei Superioare și a Daciei. Legiunea a VII-a Claudia și legiunea a III-a Flavia*, Cluj-Napoca, 1983, 257 p., și D. M. Pippidi, *Parerga. Écrits de philologie d'épigraphie et d'histoire ancienne*, București-Paris, 1984, 296 p.

Seria de față cuprinde și câteva numere omise în seriile precedente. De asemenea, unele publicații, care nu au văzut lumina tiparului până la data redactării acestei cronici, vor fi prezentate în seria următoare (V).

GENERALITĂȚI

256. Bengt E. Thomasson, *Laterculi praesidum*, I, Göteborg, 1984; vezi încășchi col. 121–148 (Moesia), 149–160 (Dacia).

257. I. Piso, *La place de la Dacie dans les carrières sénatoriales*, în *Epigrafia e ordine senatorio*, I (Tituli, 4), Roma, 1982, p. 369–395.

258. C. C. Petolescu, *Organisation de la province de Dacie Inférieure*, RESE, 21, 1983, 3, p. 241–246; vezi încă, idem, *Organizarea Daciei romane*, în *Științele sociale și politice din România. Progrese, realizări* (Oficiul de informare și documentare al Academiei de Științe Sociale și Politice), 4, 1984, p. 10–12.

259. Cr. M. Vlădescu, *Armata romană în Dacia Inferior*, București, 1983, 302 p. (recenzie cu observații critice: L. Petculescu, ActaMN, 21, 1984, p.).

260. S. Sanie, *Cultores și atestarea lor în inscripțiile Daciei romane*, AIIA Iași, 20, 1983, p. 77–80. Divinitățile cărora sint dedicate inscripțiile sînt următoarele: *Iupiter* (CIL, III, 1602), *Hercules* (CIL, III, 1 339), *Deus Aeternus* (însoțit de *Iuno* și *Angeli*; IDR, III/2, 190), *Malagbel* (IDR, III/2, 484); pe o altă inscripție, fragmentară, numele divinității rămîne necunoscut (IDR, III/2, 355). Inscripțiile ne fac cunoscuți doi *magistri cultorum Herculis* (CIL, III, 1 339) și ne semnalează un *pater cultorum* (ArchAnz, 1913, col. 335; vezi IDR, III/2, nr. 355).

261. C. C. Petolescu, *Notes sur quelques monuments dolichéniens de Dacie*, StCl, 22, 1984, p. 125–127. Autorul este de părere (p. 125–126) că altarul dedicat lui I. O. M. Dolichenus, publicat ca descoperit la Sucidava (CIL, III, 14 490 = IDR, II, 201), provine de la *Novae*, dedicantul fiind foarte probabil un centurion din legiunea I Italica; monumentul va fi ajuns la Sucidava în antichitatea tîrzie, fiind utilizat ca material de construcție la fortăreața romano-bizantină. Probabil tot de la sud de Dunăre și în aceleași împrejurări a ajuns la Sucidava inscripția funerară a unui veteran al aceleiași legiuni (CIL, III, 14 491 = IDR, II, 204).

¹ SCIVA, 35, 1984, 4, p.

² SCIVA, 36, 1984,

262. Alexandra Ștefan, *Callatis și artera rutieră litorală în secolul al II-lea e.n.*, SICI, 22, 1984, p. 95—107. Reexaminarea inscripțiilor de la Callatis și din teritoriul său rural, în vederea elaborării vol. III din ISM, a prilejuit autoarei revizuirea lecturii inscripțiilor unor stilpi miliari — comportînd modificări de datare, stabilirea exactă a provenienței, interpretări noi de ordin istoric.

263. Emilia Doruțiu-Boilă, *Legății Moesiei Inferior între 175—180 și 198—212*, SICI. 22. 1984, p. 109—119. Descoperirea a două inscripții la Novae (I. Mrozwicz, în vol. *Novae — Sektor zachodni 1976, 1978*, Poznań, 1981, p. 127—132, nr. 1 și 2; v. și Eos, 69, 1981, 1, p. 99—103 și 2, p. 315—317) prilejuiește autoarei datarea guvernării lui Calpurnius Iulianus între 177/178 și 179/180, cca a lui C. Iunius Faustinus Placidus Postumianus între 205/206 și 207/208, precum și cea a lui Iulius Faustianianus între 208—210 (?) — corectînd datele propuse de J. Filtz, *Die Laufbahn der Statthalter in der römischen Provinz Moesia Inferior*, Weimar, 1966, p. 23—27, 49—50 și I. Piso, *Römisches Österreich*, 3, 1975, p. 175—182. Vezi și mai departe, nr. 271.

Inscripții recent publicate sau revizuite

A) DACIA

264. *Drobeta*. Diplomă militară; data: 1 aprilie 179. Se păstrează amîndouă tăblițele (de bronz); dimensiuni: 14,3 × 11,5 cm. Muzcul „Porțile de Fier” — Drobeta Turnu Severin. Ioan Piso — Doina Benea, ZPE, 56, 1984, p. 263—295, pl. 13—14.

Tabella I extrinsecus :

- Imp(erator) Caesar, divi Antonini fil(ius), divi Veri Parthici Maximi frater, divi Hadriani nepos, divi Traiani Parthici pronepos, divi Nervae abnepos, M(arcus) Aurelius Antoninus Aug(ustus) Germanic(us) Sarmatic(us), pontifex maximus, tribunus(ia)*
 5 *potest(ate) XXXIII, imp(erator) IX, co(n)s(ul) III, p(ater) p(atriciae) et Imp(erator) Caesar I(ncius) Aelius Aurelius Commodus Aug(ustus), Antonini Aug(usti) fil(ius), divi Pii nepos, divi Hadriani pronepos, divi Traiani Parthici abnepos, divi Nervae adnepos, Germanic(us) Sarmatic(us), tribunus(ia) potest(ate) III, imp(erator) II, co(n)s(ul) II, p(ater) p(atriciae)*
 10 *equitibus et peditibus, qui militaverunt in alis duabus, quae appellantur I Batavor(um) et I Bosporian(um) et cohortium decem et duobus, I Alpinor(um) et I Aug(usta) Itur(a)e-or(um) et III Dalmatar(um) et V Gallor(um) et I T(h)racium sagittariorum et I Ubior(um) et II Gallor(um) et Pannonior(um) et I Vindebor(um) et VIII Raetor(um) et III Campestrum et III Hispanor(um) et II Fl(avia) Commagenorum et vexillatio peditum singular(ium) Britannicianor(um) et sunt in Dacia Superiore sub Helvio Pertinace leg(ato), quinis et vicenis pluribusve stipendi(i)s emeritis dimissis honesta missione, quorum*
 20 *nomina subscripta sunt, civitatem Romanam qui eorum non haberent, dederunt et conubium cum uxoribus quas tunc habuissent, cum est civitas iis data aut cum iis quas postea duxissent dumtaxat singulis <(ante) d(iem)> Kal(endis) Aprilibus*
 25 *[M(anio)] Acilio Faustino L(ucio) Iulio Proculiano co(n)s(ulibus) coh(ortis) III Campestr(um), cui praefuit Avonius Saturninus, ex peditibus*
Ulpio Ulpi fil(io) Herculano Stobis.
 30 *Descriptum et cognitum ex tabula aerea, quae fixa est Romae in muro post templum divi Aug(usti) ad Minervam*

Tabella I intus :

Imp(erator) Caesar, divi Antonini fil(ius), divi Veri Parthici Maxim(i) frater, divi Hadriani nepos, divi Traiani Parthici pronepos, divi Nervae abnepos, M(arcus) Aurelius Antoninus Aug(ustus) Germa-

- nicus Sarmaticus, pontifex maximus, tribunus (ia) potest (ate)*
 5 *XXXIII, imp(erator) X, co(n)s(ul) III, p(ater) p(atriciae) et Imp(erator) Caesar L(ucius) Aelius Aurelius Commodus Aug(ustus), Antonini Aug(usti) fil(ius), divi Pii nepos, divi Hadriani pronepos, divi Traiani Parthici abnepos, divi Nerva adnepos, Germanicus Sarmatic(us), tribunus(ia) potest(ate) III, imp(erator) II, co(n)s(ul) II, p(ater) p(atriciae)*
 10 *equitibus et peditibus, qui militaverunt in alis duabus, quae appellantur I Batavor(um) et I Bosporanor(um) et cohortium decem et duobus, I Alpinor(um) et I Augusta Itur(a)e-or(um) et III Dalmatar(um) et V Gallor(um) et I Thracium sagittariorum) et I Ubior(um) et II Gallor(um) et Pannonior(um) et I Vindelicar(um) et VIII Raetor(um) et III Campestrium et IIII Hispanor(um) et II Flavia Commag(enorum) et vexillatio peditum singular(ium) Brillannicianorum et sunt in Dacia Superiore sub Helvio Pertinace leg(ato), quinque et vicenis pluribus stipendi(i)s emeriti(is), dimissis honesta missione, quorum nomina subscripta sunt, civitatem Romanam, qui eorum non haberent, dederunt et conubium cum uxoribus quas tunc habuissent cum est civitas iis data aut cum iis, quas postea duxissent, duntaxat singulis*

Tabella II intus :

- Kal(endis) Aprilib(us)*
M(anio) Acilio Faustino L(ucio) Iulio Proculiano co(n)s(ulibus) coh(or)ris III Ca(m)pestr(um), cui praefuit Avonius Saturninus,
 5 *ex peditibus*
Ulpio Ulpi fil(io) Herculano Stubis.
Descriptum et recognitum ex tabula aerea, quae fixa est Romae in muro post templum divi Aug(usti) ad Miner-
 10 *vam.*

Tabella II extrinsecus :

<i>D(ecimi) Aemili(i)</i>	<i>Felicias</i>
<i>Cn(aci) Pompei</i>	<i>Niconis</i>
<i>P(ubl(i)) Tulli(i)</i>	<i>Callicrates</i>
<i>D(ecimi) Aemili(i)</i>	<i>Quadrati</i>
5 <i>P(ubl(i)) Orbi(i)</i>	<i>Dii</i>
<i>P(ubl(i)) Aeli(i)</i>	<i>Trofimii</i>
<i>D(ecimi) Aemili(i)</i>	<i>Agat(h)oletis</i>

Cea mai importantă știre conținută de acest excepțional document epigrafic este aceea că unitatea militară *cohors III Canopstris*, al cărei sediu era chiar la Drobeta, aparținea armatei Daciei Superioare; se confirmă astfel teoria noastră (SCIV, 22, 1971, 3, p. 411–423) că vestul Olteniei a aparținut Daciei Superioare.

265 (= IDR, II, 19). *Drobeta*. Placă fragmentară de marmură cu inscripție, descoperită în castru; I. Piso, Tituli, 4, 1932, p. 491–493, nr. 2. o combină cu alt fragment de la Drobeta IDR, II, 76), propunând următoarea lectură :

Iovi deor[um] princ(ipi)?
cunctisque dis [a quibus sive deab(us)q(uae)]
servatus [— — —]
Severus I[— — —]
 5 *M(arcus) Cusp[us] sive -dius — — —*
legat[us] Aug(usti) pr(o) pr(aetore) Mors(iae)?
I[nfer]ioris it[em]
III Da[ciar]u[m]

Nouă, însă, felul cum este plasat *I* de la începutul r. 7 (Piso întregeste cronat *I[nfer]ioris*) — mai în interior — ne sugerează că este mai degrabă vorba de ultimul rind al inscripției, gravat mai „centrat”, deci *I[II] Daciar(um)*.

266 (= IDR, II, 325). *Romula*. Lespede de calcar cu inscripție : *Leg(io) XXI[I]/Pr(imigenia) p(ia) fi(delis) Phi[li]ppianorum* : în r. 4, citeva semne rămase neînțelese. Prin comparație cu altă inscripție a aceleiași legiuni (CIL, XIII, 6 681 : Mainzer Zeitschrift, 7, 1912,

p. 26), poate fi vorba de *Θ* (*centuria*) *II* (*secundi*) *Γ*. (*principis prioris?*) (M. P. Speidel, *Epigraphische Studien*, 13, 1983, p. 49, nota 56); după părerea noastră (SCIVA, 35, 1984, 2, p. 190—191), « În inscripția de la Romula, cele trei bare mai subțiri ce urmează după semnul pentru *centuria* se pot referi la numărul de ordine al coherței (probabil *III*). Urmează două haste mai îngroșate, dintre care prima prezintă o ușară prelungire din capătul de sus spre dreapta; aceasta ține probabil locul obișnuitului *sicilius*, marchind astfel cifra romană *II*. Ultimul semn poate fi eventual abrevierea pentru *princeps*, cum s-a gândit A. v. Domaszewski. Așadar, în inscripția de la Romula ar putea fi vorba de *centuriae tertiorum duorum principum* sau, cu alte cuvinte, centurile celor doi *principes* (*prior* și *posterior*) din *cohors III* ».

267 (= IDR, II, 458). *Romula*. Ștampila ... ΑΙΠΠΟΥ pe o teartă de amforă, atribuită eronat ceramistului *Philippos*; în realitate, prin comparație cu IDR, II, 458, ea trebuie întregită [ΑΙΠ]ΜΙΠΠΟΥ.

C. C. Petolescu, SCIVA, 35, 1984, 2, p. 196—197, nr. 6.

268 (= CIL, III, 13 796 = ILS, 9 180 = IDR, II, 588). Copăcenii. Din inscripție aflăm că în anul 140, *castra n(umerus) burg(ariorum) et vicus(ariorum) quod anguste tenderet duplicato valli pede et inpositis turribus ampliavit per Aquilam Fidum, proc(uratorem) Aug(usti)*.

Comentariu amplu: C. C. Petolescu, SCIVA, 35, 1984, 2, p. 191—193, nr. 2; pentru *vallum*, vezi încă II. v. Petrikovits, în *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, 5, 3/4, p. 217.

269. Cimpulung (Jidova). Observații asupra unor grafiți tegulari din castrul roman: C. C. Petolescu, SCIVA, 35, 1984, 2, p. 194—195, nr. 3; după autor, litera *N* trasată cu degetul în pasta crudă pe numeroase cărămizi și țigle se poate referi la un *n(umerus)*.

270. *Transdierna*. Statuie acefală având pe soclu o inscripție. Muzeul național, Belgrad.

Spomenik, 77/2, 6 (Belgrad), 1937, p. 70 urm.; E. Swoboda, *Forschungen an Obermoesischen Limes* (Schriften der Balkankommission, Antiquarische Abteilung, X), 1939, Viena-Leipzig, p. 60; Al. Bărcăcilă, BCMI, 32, 1939, 102, p. 162—164; AnulEp, 1952, 195; IPD, 853.

Iunoni Regin(a)e
Ulp(ius) Ant(onius) Quintus, dec(urio),
aedilic(ius, qu(a)est(or) m(unicipii) D(iernensium), ob
honor(em) q(uin)q(uennalitat)is port[us]

Monumentul provine foarte probabil de la Dierna, de unde a fost transportat mai târziu, fiind refolosit ca material de construcție; vezi C. C. Petolescu, *Apulum*, 21, 1983, p. 67—68 și nota 5. Întregirea numelui orașului Dierna, cu omiterea gentilicului imperial — frecventă în prima jumătate a secolului al III-lea —, este preferabilă Drobetei, care apare în inscripții cu numele-i oficial (IDR, II, 1—4, 21 a, 42, 49, 52; CEpR, II, 96).

271 (= IDR, III/1, 67). Păile Herculane. Altar votiv; pe baza unei inscripții de la Novae (Moesia Inferior), datată între 176—180, în care apare P. Calpurnius Julianus, *leg(atus) Aug(ustorum) pr(o) pr(actore) Moesia Inf(erioris)* (L. Mrozewicz, *Novae — Sektor zachodni 1976, 1978*, Poznań, 1981, p. 130—132, nr. 2; Fes, 69, 1981, 1, p. 315—317), Emilia Doruțiu-Boilă, StCl, 22, 1984, p. 109—115, nr. 1, revine la lectura CIL, III, 1 566 (= ILS, 3 891) (contrar propunerii lui I. Piso, *Römisches Österreich*, 3, 1975, p. 175—182):

[Herculi, Genio
[loc]i, F[o]n[i]bus
[cali]dis, Calpur-
[nius I]u[li]anus,
[p. c., leg(atus) leg(ionis) [V] Mac(edonice),
[leg(atus)] Aug(usti) pr(o) pr(actore)
[pro]p[ri]etate [Moesiae
[Inferioris],
n[on] otum) l(ibens) s(cilicet)

272 (= IDR, II, 112). Țigla cu ștampila *FANVS*, publicată între inscripțiile de la Drobeta, provine în realitate din capitala provinciei (Ulpia Traiana Sarmizegetusa): C. C. Petolescu, SCIVA, 35, 1984, 2, p. 196, nr. 5 (cf. N. Branga, *Urbanismul Daciei romane*, Timișoara, 1980, p. 131, nr. 9, fig. 53).

273. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*. Altar de marmură. Dimensiuni: 0,72 × 0,425 × 0,435 m; l. lit.: 3,3—4 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 235—236, nr. 1.

Herculi Aug(usto)
C(aius) Sempron(ius)
Urbanus,
proc(urator) Aug(usti)

Acest procurator mai este atestat în Dacia prin inscripțiile de la Ampelum (CH., III, 1 298 = IDR, III/3, 316) și Sarmizegetusa (CIL, III, 7 918 = IDR, III/2, 272; AnnEp, 1930, 137 = 1933, 15 = IDR, III/2, 231; AnnEp, 1930, 138 = 1933, 16 = IDR, III/2, 209); vezi și mai departe, nr. 274–276. Funcția sa în Dacia datează probabil din timpul domniei lui Commodus (H.-G. Pflaum, *Les carrières procuratoriennes équestres sous le Haut-Empire romain*, I. Paris, 1960, p. 542–543, nr. 200).

274. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* Altar fragmentar de marmură. Dimensiuni : 0,84 × 0,47 × 0,40 m; i. lit. : 3,5–4 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 236, nr. 2.

Volcano
miti
C(aius) Sempron(ius)
Urbanus,
proc(urator) Aug(usti)

Pentru dedicant, vezi nr. 273 și 275–276.

275. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* Altar de marmură. Dimensiuni : 1,05 × 0,48 × 0,46 m; i. lit. : 4 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 236–237, nr. 3.

Apollini
Granno et
Sironae
C(aius) Sempronius
5 *Urbanus,*
Proc(urator) Aug(usti)

Divinitățile menționate mai sînt cunoscute la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa* printr-o inscripție considerată falsă, CIL, III, 74 *; reabilitată de N. Gostar, *Materiale*, 2, 1956, p. 635–638; AnnEp, 1971, 376 = IDR, III/2, 191; pentru procurator, vezi nr. 273–274, 276.

276. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* Altar de marmură. Dimensiuni : 0,875 × 0,55 × 0,495 m; i. lit. : 3,5–4 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 237–238, nr. 4.

Marti Singili
et Minervae
C(aius) Sempronius
Urbanus,
5 *proc(urator) Aug(usti)*

Epitetul lui *Mars* derivă de la un fluviu și un oraș omonim din Bactica (Piso, *loc. cit.*); pentru procurator, vezi nr. 273–275.

277. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* Fragment de placă de marmură. Dimensiuni : 0,625 × 0,77 × 0,07 m; i. lit. : 5–7 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 238–239, nr. 5.

[*Imp(eratori) Cae(s)ari) Lu(cio)*
[*Septimio Severo)*
[*Pio Petrino) Aug(usto)*]
[*Arabis) Adiabenico)*,
5 [...]
[*Antoniano) Antoniano)*
[*proc(urator) eius prov(inciae) Daciae) Apul(ensis)*]

Inscripția datează între 195–198 e.n.

278. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* Altar de marmură. Dimensiuni : 0,845 × 0,585 × 0,425 m; i. lit. : 5 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 239–240, nr. 6.

Fortunae
Aug(ustae)
Ael(ius) Apolli-
naris,
5 *proc(urator) Aug(usti)*

Acest procurator mai este cunoscut dintr-o inscripție greacă de la Sarmizegetusa (AnnEp, 1939, 5 = IDR, III/2, 222).

279. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* Două fragmente de placă de marmură. Dimensiuni : 0,30 × 0,185 × 0,02 m ; i. lit. : 3,3 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 240–241, nr. 7.

[*Te*]mplum...
[*de*]dicatum [*a* ? *Temonio*]
[*Se*]cundo, v(*iro*) [*e(gregio)*, *proc(uratore)*...]
[*per*] *Messiu[m]*...
5 ...*M.S.*...

I. Piso completează gentiliciul dedicantului după altă inscripție de la Sarmizegetusa, în care apare un *Tem[?onius] Secund[us, pr]ocurator* (StCl, 18, 1979, p. 137–138, nr. 1 = IDR, III/2, 338).

280. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* Altar de marmură. Dimensiuni : 0,77 × 0,39 × 0,26 m ; i. lit. : 3 cm.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 241–242, nr. 8.

Θεῶν Γράννων
'Απόλλωνι αἰεὶ
καὶ πανταρχοῦ
'Επηκόω Ἀξίως
5 Ἀλιανδός ὁ
νεώτερος
εὐχαριστήριον
Ιόνιος

Pentru divinitate, vezi nr. 275. Dedicantul mai apare în alte două inscripții de la Sarmizegetusa (IDR, III/2, 157–158) : el era fiul lui Q. Axius Aelianus, procuratorul Daciei *Apulensis* (circa 235–238 ; bibliografia despre acesta : I. Piso, ZPE, 49, 1982, p. 233, nota 52).

281. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* Colțul stâng inferior al unei plăci de marmură. Dimensiuni : 0,24 × 0,29 × 0,035 m ; i. lit. : 4–5 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 242–244, nr. 9.

M. [Iul. Philippi]... Aug(usti) sau nob(ilissimi) Caes(aris)
M(arcus) Lu(cc(eius) Felix, proc(urator) Augg(ustorum)]
P. Ael(ius) H[ann]onius, proc(urator) Augg(ustorum) ?]

282. *Ulpia Traiana Sarmizegetusa.* Altar de marmură. Dimensiuni : 1,20 × 0,57 × 0,36 m. i. lit. : 4–4,5 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 244–245, nr. 10.

Apollini
sancto
M(arcus) Lucceius
Felix, proc(urator)
5 *Aug(usti) n(ostri)*

Inscripția datează probabil către sfârșitul domniei lui Gordian al III-lea. Vezi nr. 281 și 283–287.

283. Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Altar de marmură. Dimensiuni : 1,18 × 0,52 × 0,32 m ; l. lit. : 4 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 245, nr. 11.

*Dianae
sanctae
M(arcus) Luceius
Felix, proc(urator)
5 Aug(usti) n(ostri)*

Vezi nr. 281—282 și 285—287.

284. Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Fragment de placă de marmură. Dimensiuni : 0,83 × 0,475 × 0,04 m ; l. lit. : 6—6,5 m. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 245, nr. 12.

*[Aescu]lapis et
[S]aluti
[M. Luc]ceius Felix,
[pro]c(urator) Aug(usti) n(ostri)*

Vezi nr. 281—283 și 285—287.

285. Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Altar de marmură. Dimensiuni : 0,69 × 0,395 × 0,305 m ; l. lit. : 4 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 246, nr. 13.

*M(arcus) Luce-
ius Felix,
proc(urator) Aug(usti)
n(ostri), conse-
5 cravit*

Vezi nr. 281—284 și 286—287.

286. Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Fragment de placă de marmură. Dimensiuni : 0,28 × 0,25 × 0,14 m ; l. lit. : 4 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 246, nr. 14.

*M(arcus) Luc[ceius]
Feli[x]
proc(urator) Au[g(usti) n(ostri)]
[co]nseer[a]-
5 [u]it*

Vezi nr. 281—285 și 287.

287. Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Altar de marmură. Dimensiuni : 1,12 × 0,60 × 0,44 m ; l. lit. : 4—4,5 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 246—247, nr. 15.

*Deae praesen-
tissimae Corae
M(arcus) Luceius Felix,
proc(urator) Aug(usti) n(ostri) et
5 Hostilia Fausti-
na eius*

Vezi nr. 281—286.

288. Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Bază de marmură. Dimensiuni : 0,74 × 0,47 × 0,44 m ; l. lit. : 3—4,2 cm. Muz. Sarmizegetusa.

I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 247—248, nr. 16.

*Numinibus prae-
sentissimis Apol-
lini et Bono Puero
M(arcus) Aur(elius) Marcus, v(ir) e(gregius),
5 proc(urator) Aug(usti) n(ostri) age(n)s
p(ro)curatoris*

Vezi nr. 291.

289. = 231, 232). I. Petculescu, *Noi descoperiri arheologice în castrul Mică, în Documente recent descoperite și informații arheologice* (publicate de Oficiul de informare și documentare al Academiei de Științe Sociale și Politice), București, 1984, p. 47—55, comunică și cele două inscripții publicate cu toate datele în Potaissa. 3. 1982, p. 84—87.

290 (= 145 = 235). *Apulum*. Mai multe fragmente dintr-o placă de calcar, măsurind împreună $0,56 \times 0,39 \times 0,05$ m; semnalată pe scurt de I. Piso, Tituli, 4, 1982, p. 489—491; comentată mai amplu în ZPE, 49, 1982, p. 230—231, nr. 5 (c. idem. ActaMN, 20, 1983, p. 106—107, nr. 3).

291. *Apulum*. Altar votiv, publicat de B. Cserni, ATÉvk, 12, 1903, p. 137; r. 3—5 sînt completate de I. Piso, ZPE, 50, 1983, p. 249:

*Eponae Aug(ustae)
pro salute
Dd(ominorum) [tyn(ostrorum)]
G[all]i et V[er]-
5 [u]si[ani]
Augg(ustorum)
Aur(elius) Marcus,
v(ir) e(gregius), a(gens) v(ice) p(raesidis)*

Dedicantul mai apare în inscripția nr. 288 de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

B) MOESIA INFERIOR

292 (= ISM, V, 239). *Troesmis*. Fragment de placă votivă de marmură. Muz. Constanța (inv. 1 327).

Emilia Doruțiu-Boilă, editoarea ISM, V, propunea a citi sigla R de la începutul r. 3 al inscripției *fr(umentarius)*, după exemplul lui B care abreviază *b(ene) [(iciarius)]*. Recent, M. P. Speidel, *Regionarii in Lower Moesia*, ZPE, 57, 1984, p. 187, propune următoarea lectură a inscripției: *Asclepio et Ygia(e) Annacus Pulcher i(centurio) leg(ionis) V Mac(edonicae) r(egionarius) ex voto posuit*. Dar analogiile moesice invocate nu sprijină noua lectură. De exemplu, într-o inscripție de la Almus (citată de Speidel), ultimele rînduri (6—7) sînt reproduce în CIL, III, 7 420) astfel: *L MESSIVS RMVSj i LEG I ITAL*. R. Ligatura *I + R* din r. 6 se prezenta foarte probabil R, deci cognomenul centurionului era *Firmus*; după exemplul acesteia, sigla de la sfîrșitul r. 7 abrevia probabil *fr(umentarius)*.

293. V.-H. Baumann, *Piese sculpturale și epigrafice în colecția Muzeului de istorie și arheologie din Tulcea*, Peuce, 9, 1984; catalogul epigrafic cuprinde 24 de monumente (p. 222—233), în bună parte publicate și incluse în eșchiera națională de inscripții: nr. 2 (= ISM, V, 287), 4 (= IGLR, 270), 5 (= ISM, V, 282), 7 (= ISM, V, 280), 9 (= ISM, V, 139), 11 (= ISM, V, 229), 12 (= ISM, V, 228), 13 (= ISM, V, 244), 14 (= ISM, V, 242), 15 (= ISM, V, 131), 16 (= ISM, V, 234), 19, 20 (= ISM, V, 164), 21 (= ISM, V, 248), 23 (= ISM, V, 250 bis).

294. Slava Cercheză (jud. Tulcea). Altar de calcar. Dimensiuni: $0,52 \times 0,34 \times 0,20$ m. Litere înalte de 3—3,5 cm, cu urme de vopsea roșie; ligaturi: r. *E + R*, *V + A + E*, r. 3 *M + V*, *V + M*, r. 4 *V + L*, *V + N*, r. 5 *R + V + M*.

V.-H. Baumann, Peuce, 8, 1980, p. 289—290; idem, Peuce, 9, 1984, p. 231—232, nr. 22.

*[De]ae
Minervae,
matri
Musarum,
5 Iul(ius) Incun-
dus, sacrum*

295 (= IGLR, 234). *Ibida*. Cărămidă pătrată, descoperită în 1953 în zidul de incintă al cetății, cu scriere cursivă realizată înainte de ardere. Em. Popescu reproduce α și probabil Ω , despărțite de o cruce: J. Mallon, Bulletin de la Société nationale des Antiquaires de France, 1980—1981, p. 143—145, descifrează textul cursiv astfel: *Pridi(e) kal(endas) Mart(ias)i Tinianus h(ie) s(itus)*. În AnnÉp, 1982, 843, citim: „Le surnom Tinianus ne paraît pas être attesté jusqu'ici; nous suggérons une haplographie: *Mart Tinianus* pour *Mart(ias)i (Mar)tinianus*, nom fréquent à l'époque tardive”.